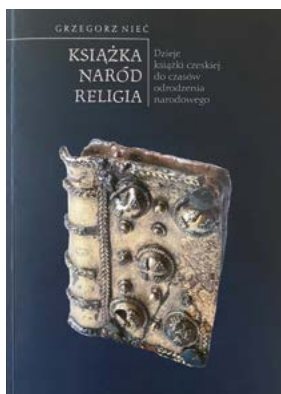

RECENZE

Grzegorz Nieć: Książka, naród, religia: dzieje książki czeskiej do czasów odrodzenia narodowego.

NIEĆ, Grzegorz. *Książka, naród, religia: dzieje książki czeskiej do czasów odrodzenia narodowego*. Kraków: Księgarnia Akademicka, [2022], ©2022. 350 stran, 4 nečíslované strany obrazových příloh. ISBN 978-83-8138-099-7.

Prezentovaná publikace je jedinečným kompendiálním pojednáním o vývoji české knižní kultury až do roku 1800 v děné očima polského specialisty na knižní kulturu Grzegorze Nieće. Ačkoli je kniha určena primárně polským čtenářům, přináší řadu paralel, které mohou zajímat také čtenáře české. Především je to však dílo, které důstojným a uceleným způsobem mapuje českou knižní kulturu, určené zahraničním zájemcům zabývajícím se dějinami české knižní kultury.

Autor publikace Grzegorz Nieć je polonista, historik, bibliolog a bibliofil. V současnosti působí na Pedagogické univerzitě a v Ústavu informační vědy Univerzity Komise národního vzdělávání (*Instytut nauk o informacji, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej*) v Krakově. Nedávno byl také jmenován prorektorem Akademie aplikovaných věd v Nowym Targu (*Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Targu*). Je autorem četných odborných článků a monografií¹. Udržuje mnohé kolegiální i přátelské vztahy v Čechách. Ostatně je členem redakční rady tohoto časopisu. A jen tak mimochodem je také majitelem rozsáhlé knihovny, v níž se nacházejí i četné české tituly. Sám autor totiž plynule mluví a píše česky.

Publikace pojednává o vývoji české knihy od středověku až po skloněk 18. století. Zabývá se tedy obdobím bezmála 900 let, přičemž sleduje historické, kulturní i politické aspekty české knižní kultury. I přes svůj omezený rozsah 350 stran přináší řadu detailů rukopisných a tištěných knih i zajímavosti z knihovědného oboru. Dodaný rozsáhlý seznam literatury umožňuje další orientaci v dílčích tématech.

Autor při přípravě publikace pracoval se značným množstvím knih, ať už v podobě originálních dokumentů nebo moderní literatury. Díky svému letitému studiu v Čechách a četným kontaktům na konkrétní české odborníky je v tématu výborně orientovaný. V podstatě je těžké nalézt v publikaci místa, ve kterých by autor byl méně znalý nebo která by bylo možno vnímat jako slabší. I přesto představil poutavou komparitistiku české a polské knižní kultury. Obojí dokázal mistrně vyvážit, jak dokládá právě předložená publikace.

V úvodu publikace jsou shrnuty a stručně charakterizovány hlavní české kompendiální práce vztahující se nejen k dějinám knižní kultury a čtenářství obecně, ale také četné tituly z politických a kulturních dějin. Místy jsou doplněny adekvátní polskou

1 Mezi mnohými například NIEĆ, Grzegorz. *Wtórny rynek książki. Instytucje, asortyment, uczestnicy*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2016. ISBN 9788376386638.

literaturou tak, aby se polský čtenář dobře orientoval a snadno našel paralely. Zároveň jsou zmíněny podstatné osobnosti věnující se tomuto tématu. G. Niec přitom nerozlišuje věk či tituly autorů, počty napsaných knih a článků, ale sleduje zejména jejich celkovou práci a prezentaci daného tématu.

Kniha je pojata chronologicky, tedy od rukopisných počátků české knižní kultury. Text doprovází značné množství obrázků citovaných knižních titulů či autorů děl. První kapitola knihy pojednávající o starší rukopisné kultuře jemně naznačuje, že autor se více ztotožňuje s novějšími dějinami spojenými s tištěnou produkcí. I když i v tomto období je jeho znalost dochovaných originálů ohromující. V malém množství případů je zjevné, že se autor musel spolehnout na citace z literatury. To je patrné například v části věnované Kristiánově legendě, které se zejména kolem roku 2021 vzhledem k výročí 1100 let od smrti kněžny Ludmily² věnovalo několik odborníků³. Podobně pracuje se staršími, i když stále ještě platnými tituly J. Vašicy k nejstarším staroslovanským zlomkům⁴, již je ale nereviduje s ohledem na poslední práce zejména V. Čermáka⁵. Na druhou stranu přináší řadu polských titulů k dílům „chronicky“ známým (jako například Kosmova kronika)⁶. Shrnutí nejstaršího období, tedy do vzniku pražské univerzity, je sice poněkud méně rozsáhlé, zato naprosto dostatečné s uvedením všech klíčových rukopisů. Jmenování všech písařských center a všech rukopisů by již zatěžovalo samotnou publikaci. Pro starší období zdůrazňuje především nárůst české produkce spojené s činností nově založené univerzity. Část věnovaná husitské literatuře včetně recepce předhusitských autorů a Jana Husa je poněkud tendenčně pojata a místy jí také chybí povědomí o současném zpracování zejména od mladších autorů kolem Centra mediivistických studií Akademie věd ČR v Praze. Na druhou stranu čtenář, který se bude potřebovat více dozvědět, bude moci dostatek informací najít v citované literatuře.

Jednou z klíčových částí je podkapitola věnovaná knižce v relacích česko-polských vztahů až do 15. století. Reflexe významných panovnických žen (například Judity, dcery českého krále Vratislava II.), které formovaly po kulturní stránce obě země, je nadčasová. Stejně tak postižení jmen autorů, kteří ovlivnili svými pracemi Čechy i Polsko, a studentů a vyučujících polského původu působících na pražské univerzitě (například Stanislav ze Skarbimierza). Nezapomeňme, že v polských sbírkách (zejména v Krakově⁷ a Vratislavi⁸) se nachází řada rukopisů, které vznikly na pražské univerzitě a které si po svém odchodu z Prahy (jedenak po vydání tzv. Kutnohorského dekretu v roce 1409, jedenak po vypuknutí husitských nepokojů v pražských městech o bezmála deset let později) odnesli studenti

2 Zejména IZDNÝ, Jakub a kol. *Ludmila: kněžna a svěťice*. Praha: NLN, 2020. ISBN 978-80-7422-764-6; MODRÁKOVÁ, Renáta a kol. *Kniha a závoj: 1100 let od úmrtí kněžny a svěťice Ludmily*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2022. ISBN 978-80-7050-768-1; MAŘÍK, Jan, MUSÍLEK, Martin a SOMMER, Petr, ed. *Svatá Ludmila: žena na rozhraní věků*. Praha: NLN, 2021. ISBN 978-80-7422-793-6.

3 Zejména KALHOUS, David. *Legenda Christiani and modern historiography*. Leiden: Brill, [2015], ISBN 978-90-04-28490-6 obhajující jeho pravost; KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů = Seven Přemyslid cults*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění ve vydavatelství Togga, 2011. ISBN 978-80-87258-19-4 datující jej do mnohem mladšího období.

4 VAŠICA, Josef a HAUPTOVÁ, Zoe, ed. *Literární památky epochy velkomoravské: 863—885*. 3., opr. vyd. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-217-0; VAŠICA, Josef, RUDLOVČÁKOVÁ, Helena a HAUPTOVÁ, Zoe, ed. *Z církevněslovanských rukopisů Národní knihovny v Praze a Slovanské knihovny: soupis a popis*. Praha: Národní knihovna v Praze – Slovanská knihovna ve spolupráci se Slovanským ústavem, 1995. ISBN 80-7050-189-8.

5 ČERMÁK, Václav. *Hlaholské písemnictví v Čechách doby lucemburské*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v.v.i., 2020. ISBN 978-80-86420-75-2.

6 WOJCIECHOWSKA, Maria. *Kosmasa Kronika Czechów, M. Wojciechowska*. Warszawa 1968.

7 Zejména Biblioteka Jagiellońska, MNK Czartoryski Museum (knihovna).

8 Biblioteka Uniwersytecka.

a vyučující s sebou (mezi mnohými například Kronika Martina Poláka, Bible Albrechta ze Šternberka, Kronika česká Přibíka Pulkavy z Radenína).

Pokud jsem výše uvedla svůj názor, že autor je více „kovaný“ v mladších knižních dějinách, opírám se zejména o druhou kapitolu věnovanou knižní kultuře do roku 1620. Autor v ní prokázal značný přehled ve spletitých dějinách českého raného tisku; s naprostým přehledem jmenoval významná jména tiskařů, jednotlivých děl i tradic zejména českého humanismu. Zároveň je patrné, že je dobře obeznámen s novými odbornými tituly z české produkce (zejména s pracemi P. Voita⁹ a K. Boldana, ale i mnohých dalších). Vyzdvihují podkapitolu sledující průnik rukopisného a tištěného knižního materiálu v tomto období. Leč bohužel musím konstatovat, že autor se jako mnozí jiní nechal zmást kolofonem (tedy krátkým textem umístěným na konci textu, často přinášejícím informace o vzniku knihy) Kroniky Trajánské (uložena v Národní knihovně ČR pod signaturou 39 F 30) a určil ji jako nejstarší českou inkunábuli. Nereflektoval zde poslední výzkumy K. Boldana, který určil na základě prací E. Urbánkové a vlastního rozsáhlého výzkumu inkunabulí jako nejstarší českou inkunábuli Statuta Arnošta z Pardubic.¹⁰ Dále se autor správně pozastavuje u toho, že na rozdíl od Polska nejstarší česká tiskárna nebyla založena v hlavním městě Praze. Na základě tohoto konstatování předestírá čtenářům zajímavý obraz kulturních dějin raně novověkých Čech, protknutý konfesijními spory zejména mezi katolíky a utrakvisty. Celá kapitola je oživena citacemi z klíčových děl, přeloženými do polštiny (například na s. 97 ukázka z České kroniky Eneáše Silvia Piccolominiho). Já sama vyzdvihuji ještě části věnované cenzuře, jejímu fungování a dílům, která skončila na „černé listině“. Stejně tak mě značně zaujal rozbor prodeje tisků, fungování knižního trhu v Čechách i návaznost knižního trhu na okolní země. V tomto směru jistě je ještě hodně věcí, které stojí o bližší průzkum. A do třetice jsem s potěšením četla část týkající se raně novověkých knihoven (například knihovny Bohuslava Hasištejnského), sběratelů knih (zejména v období humanismu, například Petra Voka z Rožmberka) a osudů některých knižních sbírek (například Dietrichsteinská knižní sbírka). Autor mj. rozebírá také dochované a známé katalogy a inventáře uvedených knihoven. Podobně jako v předcházející kapitole je na závěr této kapitoly připojeno pojednání o česko-polských vztazích do roku 1620.

Třetí, nejrozsáhlejší kapitola je věnována rozvoji české knihy od roku 1620. Autor vyzdvihuje význam stavovského povstání a následných procesů rekatolizace a barokizace na našem území, které se nevyhnutelně promítly do literární produkce českých zemí. Správně odkazuje – mezi mnohými pracemi – zejména k J. Mikulcovi, který se v poslední době tématu barokizace věnuje.¹¹ G. Niec však nezapomíná ani na působení exulantů, včetně osobnosti Jana Amose Komenského. Je zcela přirozené, že větší pozornost věnuje zejména exulantům žijícím v Polsku (zejména v Lešně). Samotnou mě příjemně překvapilo, že nezapomíná citovat fenomén univerzitních tezí, které se dochovaly zejména ve

9 Zejména VOIT, Petr. *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. I, Severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*. Praha: KLP, 2013. ISBN 978-80-86791-98-2; tentýž. *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí. II, Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498–1547*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2752-8; tentýž. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. 2. vyd. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanoní premonstrátní na Strahově, 2008. ISBN 978-80-7277-390-9.

10 Viz klíčová práce BOLDAN, Kamil. *Počátek českého knihtisku*. Praha: Scriptorium, 2018. ISBN 978-80-88013-69-3, s. 91–99 nebo od téhož *Záhada Kroniky trojánské: počátek českého knihtisku*. Praha: Národní knihovna ČR, 2010. ISBN 978-80-7050-580-9.

11 Mezi mnohými jeho pracemi zejména MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3698-3; tentýž. *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-26120-5.

sbírkách Národní knihovny ČR a Národní galerie a které v některých případech objednali polští studenti pražské univerzity.¹² Větší prostor věnuje také působení jezuitského řádu na poli knižní kultury. Podobně jako v předcházející kapitole se suverénně orientuje v tiskařských dílnách, osobnostech jednotlivých knihtiskařů a rytců a ve stěžejních dílech tohoto období. Nevynechává ani dříve opomíjená témata, jakými byl například hebrejský knihtisk. Mezi mnohými mě také zaujala stať věnovaná ilustraci a grafice české knihy daného období. Ve shodě s předcházející kapitolou pojednává o knižní distribuci po roce 1620 a knihovnách, knižních sbírkách a majitelích větších knižních sbírek. Nezapomíná ani na švédské rabování českých knižních sbírek s reflexí zejména posledních výzkumů L. Veselého z Knihovny Akademie věd ČR.¹³

Pro polské čtenářské prostředí je tato publikace klíčovým titulem. Na druhou stranu pro české čtenáře bude osvěžujícím náhled polského odborníka. Fakta, která nám již zevšedněla, získávají nový rozměr. Tituly, o nichž se učíme od druhých stupňů základních škol, najednou nabývají jiného rázu. Kontexty, které už nevidíme, se začnou rýsovat v nových obrazech. Zjednodušeně řečeno, kniha díky svému provedení a značné erudovanosti nabízí neotřelý pohled na dějiny české knižní kultury.

Na závěr mohu říci jen jediné. Těším se na další díl, který autor chystá a který se bude věnovat novodobým a moderním dějinám české knižní kultury. Pevně věřím, že i chystaná nová publikace si podrží vysoký standard a značnou kvalitu tohoto prvního dílu.

PhDr. Renáta Modráková

MODRÁKOVÁ, Renáta. NIEĆ, Grzegorz. Książka, naród, religia: dzieje książki czeskiej do czasów odrodzenia narodowego. Kraków: Księgarnia Akademicka, [2022], ©2022. 350 stran, 4 nečíslované strany obrazových příloh. ISBN 978-83-8138-099-7. Knihovna: knihovnická revue. 2024, roč. 35, č. 1, s. 59-62. ISSN 1801-3252.

12 Mezi mnohými například univerzitní teze oslavující Neposkvrněnou Pannu Marii z roku 1699 objednaná Krzysztofem Szembekem (Národní knihovna ČR, Th. 27), dále zejména ZELENKOVÁ, Petra. *Sbírka univerzitních tezí z Národní knihovny ČR. Praha: Národní knihovna České republiky, 2020. ISBN 978-80-7050-724-7.*

13 VESELÁ, Lenka. *Rukopisy a švédská knižní kořist z českých zemích. Studie o rukopisech, 2020, 50/1, s. 25–45.*